

Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ:

Збірник наукових праць Інституту психології
імені Г.С. Костюка НАПН України

Том VI

ПСИХОЛОГІЯ ОБДАРОВАНОСТІ

Випуск 11

Київ-Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І. Франка
2015

Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Том. VI: Психологія обдарованості. – Випуск 11. – Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. – 415 с.

Головний редактор:

дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **С.Д. Максименко**

Заступник головного редактора: дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор **Н.В. Челелєва**

Відповідальні секретарі: канд. психол. наук, ст.н.с. **Н.В. Слободяник** (друкована версія), канд. психол. наук, ст.н.с. **О.Л. Вернік** (електронна версія).

Редакційна колегія:

Моляко В.О., дійсний член НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Балл Г.О.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Карамушка Л.М.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Смульсон М.Л.**, член-кореспондент НАПН України, доктор психол. наук, професор; **Кокун О.М.**, доктор психол. наук, професор; **Максимова Н.Ю.**, доктор психол. наук, професор; **Москаленко В.В.**, доктор філос. наук, професор; **Піроженко Т.О.**, доктор психол. наук, професор; **Швалб Ю.М.**, доктор психол. наук, професор; **Музика О.Л.**, канд. психол. наук, професор; **Кісарчук З.Г.**, канд. психол. наук, ст.н.с.; **Терещук А.Д.**, канд. психол. наук, ст.н.с.

Члени міжнародної редакційної колегії:

Антон Фабіан, професор, доктор габілітований, завідувач кафедри соціальної роботи, Університет Павла Йозефа Шафарика в Кошицях (Словаччина); **Марек Палюх**, професор надзвичайний, доктор габілітований гуманітарних наук, завідувач кафедри соціальної педагогіки в Інституті педагогіки Жешівського університету (Польща); **Євген Глива**, професор, доктор філософських наук з психології, іноземний член НАПН України, (Австралія); **Роман Трач**, професор, доктор філософських наук, іноземний член НАПН України (США); **Альфред Прітц**, професор, доктор з психології та педагогіки, ректор університету ім. Зігмунда Фрейда (Австрія).

Редакційна рада тому: Музика О.Л. (відповідальний редактор), канд. психол. наук, професор; **Власова О. І.**, доктор психол. наук, професор; **Коваленко А. Б.**, доктор психол. наук, професор; **Рибалка В. В.**, доктор психол. наук, професор; **Сердюк Л.З.**, доктор психол. наук, професор; **Ставицька С.О.**, доктор психол. наук, професор; **Горбунова В.В.**, доктор психол. наук, доцент; **Корольов Д. К.**, канд. психол. наук, доцент; **Чекрижова М.М.** (відповідальний секретар).

Рекомендовано до друку рішенням вченої ради Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України (протокол № 10 від 22.10.2015 р.)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 17847-6693ПР від 10.06.2011

Збірник внесено до Переліку наукових фахових видань України в галузі психологічних наук (Наказ МОН України № 1021 від 7.10.2015 р.)

ЗМІСТ

Музика О.Л.	
Ціннісна детермінація становлення та розвитку обдарованої особистості.....	6
Аршава І.Ф., Носенко Е.Л., Кутєпова-Бредун В.Ю.	
Особистісні характеристики музикантів-професіоналів та музикантів-аматорів.....	20
Бабак С.В.	
Про деякі нейробіологічні аспекти розвитку здібностей та обдарованості.....	31
Видра О.Г.	
Багатовимірний цілісний підхід до психології обдарованості і творчості особистості.....	41
Гейко Є.В.	
Специфіка самоорганізації полісистемної цілісності особистості: результати емпіричного дослідження.....	48
Диса О.В.	
Відображення взаємозв'язку діалогічності та креативності мислення у вербальних продуктах творчості.....	59
Дідковська Л.І.	
Особливості Я-концепції творчо обдарованих підлітків.....	68
Дригус М.Т.	
Проблема психологічних механізмів у сучасному вітчизняному психологічному просторі.....	77
Загурська І.С.	
Референтність як основа розвитку здібностей у молодшому шкільному віці....	86
Кириченко В.В.	
Кризи професійної адаптації: суб'єктно-ціннісний підхід до вивчення.....	94
Ковальчук Ю.М.	
Особистісні здібност: визначення, функціональне призначення, феноменологія.....	102
Комар Т.В.	
Психологічні передумови становлення особистісної зрілості майбутнього спеціаліста соціономічного напрямку.....	108
Корольов Д.К.	
Напрями дослідження цінностей обдарованої особистості в світовій психології.....	122
Купрєєва О.І.	
Психологічні аспекти самореалізації студентів з інвалідністю.....	130
Кутішенко В.П., Пилипенко Н.Г., Ставицька С.О.	
Роль інтелектуального компоненту у становленні життєвих стратегій юнацтва.....	141

Левус Н.І.	
Роль сім'ї і школи у формуванні Я-концепції обдарованої дитини.....	151
Лупійко Л.В.	
Розвиток творчих здібностей старших дошкільників засобами фольклору.....	159
Мазяр О.В.	
Обдарованість як предмет психологічного дослідження на початку XX століття.....	166
Малецька І.В.	
Система вмінь у контексті мовнокомунікативної компетенції майбутніх філологів.....	174
Мешко О.І.	
Розвиток суб'єктності студентів – майбутніх педагогів як аспект становлення їх професійної позиції.....	182
Музика О.О.	
Пустощі дітей з ознаками обдарованості як прояви суб'єктної активності.....	190
Мусіяка Н.І.	
Дослідження становлення оцінкових ставлень як механізму особистісної ефективності школяра.....	199
Никончук Н.О.	
Дослідження рефлексії проградієнтності здібностей у молодшому шкільному віці.....	209
Петренко І.В.	
Застосування технології swot-аналізу для вивчення особливостей діалогічної взаємодії у шкільному середовищі.....	219
Портницька Н.Ф., Савиченко О.М.	
Діагностичний ресурс фотобіографічного методу у вивченні механізмів розвитку творчості та обдарованості особистості.....	226
Савченко О.В.	
Інструментальне забезпечення реалізації рефлексивності як загальної здібності особистості.....	234
Сердюк Л.З., Курбатова А.О.	
Психологічні особливості мотивації професійного вибору учнів із хронічними соматичними захворюваннями.....	245
Соловей Я.Г.	
Психологічні особливості ціннісного становлення музично обдарованої особистості.....	254
Тичина І.М.	
Психологічний аналіз рефлексії творчих здібностей як регуляційно-ціннісних ресурсів розвитку особистості у процесі зміни професії.....	263
Федько В.В.	
Особливості почуття власної гідності у молодших школярів.....	274

Хавула Р.М.	
Теоретико-методологічні засади проблеми розвитку духовності особистості в юнацькому віці.....	283
Возна В.Ю.	
Ціннісне ставлення до професії як чинник професійної гідності майбутніх фахівців творчих професій.....	291
Гончарук О.В.	
Психофізіологічні фактори діагностики обдарованості у школярів.....	299
Гречуха І.А.	
Дослідження розвитку літературних здібностей та обдарованості в ранньому юнацькому віці.....	311
Григор'єва Я.Г.	
Теоретичні аспекти дослідження наративу як засобу конструювання внутрішнього світу особистості.....	318
Зінченко О.В.	
Динаміка поняттєвого мислення у підлітковому віці.....	325
Кирильчук І.В.	
Цінності як чинник розвитку учіннєвих здібностей в підлітковому віці.....	334
Лотоцька-Голуб Л.Л.	
Ціннісне ставлення до професійної діяльності як передумова профілактики професійного вигорання у лікарів.....	342
Майстренко Т.М.	
Особливості ціннісної регуляції навчальної діяльності академічно обдарованих студентів.....	352
Поладко Г.О.	
Комплекс корекційних заходів спрямованих на конструктивну психологічну адаптацію пацієнтів з феохромоцитомною дисфункцією.....	360
Притула О.А.	
Професійні деформації кризис-менеджерів: оцінка та перспективи.....	369
Сабліна Н.В.	
Умови активізації процесу адаптації студентів першого курсу медичного коледжу.....	376
Ставицький Г.А.	
Використання проєктивних методик у дослідженні етнічної самосвідомості особистості старшого юнацького віку.....	383
Цавалюк Т.О.	
Психологічний супровід формування інтелектуальних почуттів молодших школярів.....	393
Чекрижова М.М.	
Особливості професійної самооцінки студентів медичних спеціальностей на початку професіоналізації у ВНЗ.....	401

Н.Ф.Портницька, О.М. Савиченко

ДІАГНОСТИЧНИЙ РЕСУРС ФОТОБІОГРАФІЧНОГО МЕТОДУ У ВИВЧЕННІ МЕХАНІЗМІВ РОЗВИТКУ ТВОРЧОСТІ ТА ОБДАРОВАНОСТІ ОСОБИСТОСТІ

Портницька Н.Ф., Савиченко О.М. Діагностичний ресурс фотобіографічного методу у вивченні механізмів розвитку творчості та обдарованості особистості. У статті представлено обґрунтування ефективності та результати пілотажного дослідження використання фотобіографічного методу у вивченні мотиваційних та рефлексивно-ціннісних механізмів розвитку творчості та обдарованості у юнацькому віці. Здійснено порівняльний опис специфіки дослідження, що проводиться з опорою на тематичні або власні фотографії.

Ключові слова: обдарованість, біографічний метод, фотобіографічний метод, рефлексія здібностей, цінності, мотивація.

Портницькая Н.Ф., Савиченко О.М. Диагностический ресурс фотобіографического метода в исследовании механизмов развития творчества и одаренности личности. В статье представлены обоснование и результаты пилотажного исследования использования фотобіографического метода в изучении мотивационных и рефлексивно-ценностных механизмов развития творчества и одаренности в юношеском возрасте. Предложен сравнительный анализ специфики исследования с использованием тематических либо собственных фотографий.

Ключевые слова: одаренность, биографический метод, фотобіографический метод, рефлексия способностей, ценности, мотивация.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

У сучасній діагностиці накопичено досвід вивчення диспозиційних характеристик особистості, широко використовуються спостереження на самозвіти, які дозволяють об'єктивізувати процеси творчості (розвитку обдарованості) та особистісні утворення, що його супроводжують. Більшість із них вимагають високого рівня рефлексії та мовленнєвої культури. Водночас сучасні умови диктують скорочення та згортання комунікативних процесів, особливо у підлітковому та юнацькому віці, що може вести до збіднення рефлексивно-комунікативних процесів. Тому виникає необхідність використання додаткових засобів діагностики механізмів та умов розвитку особистості, зокрема її мотивації, механізмів розвитку творчості та обдарованості.

Останні дослідження і публікації, виділення невирішених питань загальної проблеми, якій присвячується стаття. Ліквідувати цю прогалину можна, спираючись на основні ідеї К.О. Абульханової-Славської, Б.Г. Ананьєва, Н.А. Логінової, О.І. Кульчицької, В.О. Моляко, О.Л. Музики, М. Рибнікова про вивчення життєвого шляху особистості, її ціннісної сфери та використання біографічного методу для особистісної діагностики [2; 4; 8; 12].

Використання біографічного методу у психології бере свій початок від робіт М.О. Рибнікова, який заклав методологічну основу розробки біографічних досліджень у вітчизняній психології [12]. Біографія людини розглядалася і в роботах Б.Г. Ананьєва, який на основі об'єктивних та суб'єктивних критеріїв виділив основні фази життя людини та описав особливості життєвого шляху [2]. На думку Б.Г. Ананьєва, основним методом, що дозволяє реконструювати життєвий шлях людини, поряд із лонгітудом та

методом поперекових зрізів, є біографічний аналіз, який розглядається автором як збір і аналіз даних про життєвий шлях людини як суб'єкта діяльності.

Операціоналізація біографічного методу здійснена ученицею Б.Г. Ананьєва Н.А. Логіною, яка розробляла процедури біографічної бесіди, аналізу документів, подієвого аналізу тощо [10]. Біографічний підхід застосовано і в працях К.О. Абульханової-Славської, яка вважає, що саме аналіз біографій може забезпечити насправді динамічне дослідження особистості [0]. На думку авторки, більшу ефективність біографічного методу забезпечує застосування суб'єктного підходу, що дозволяє не лише вивчити відмінність життєвих шляхів окремих людей, але і визначити ступінь взаємозалежності особистості та її життєвої історії.

Поширюються наукові розробки в рамках біографічного підходу і в сучасній українській психології. Так, у роботах В.О. Моляко розроблені основні положення біографічного аналізу, у яких наголошується на необхідності вивчення продуктів діяльності обдарованої особистості, значущих періодів у житті людини та встановлення взаємозв'язків між такими періодами, мікро- та макросередовища обдарованої особистості та їх впливу на діяльність, стратегій та індивідуального стилю діяльності, впливу обдарованої людини на контактне оточення [4]. На основі аналізу біографій талановитих людей з різних галузей О.І. Кульчицька виділила основні риси обдарованої особистості [4; 8]. Шляхом біографічного аналізу О.Л. Музика описав віковий розвиток здібностей у контексті розвитку мотиваційних та рефлексивно-ціннісних його складових [4]. Розроблена ним методика вивчення динаміки здібностей дозволяє дослідити вікові закономірності розвитку ціннісної свідомості особистості у контексті розвитку здібностей.

Активізувати суб'єктні ресурси особистості дозволяє й арттерапевтичний підхід. Діагностичний та терапевтичний ресурс арт-терапії полягає у стимулюванні процесів самовираження клієнта, вивченні інтересів, цінності, потреб, «безболісного» виявлення та актуалізації малоусвідомлених психічних процесів і переживань, знижуючи опір новому досвіду, задають напрям подальшої бесіди [7]. Одним із сучасних напрямів є фототерапія як метод, спрямований на вирішення психологічних проблем та розвиток гармонійної особистості через створення та/або сприймання фотографій та наступної їх вербалізації [6]. Основна роль при цьому відводиться емоційній та реконструктивній реакції клієнта, його здатності надавати смисл зображенню (Дж. Вайзер). Ефективність фототерапії доведена практиці сімейного консультування (Р. Шерман та Н. Фредман) як засіб актуалізації переживань клієнта, внутрішніх та зовнішніх конфліктів (Е. Ейдеміллер), малоусвідомлюваних механізмів та чинників розвитку, ресурсом у подолання страхів, депресії, соматичних захворювань (О.Й. Логінова) [11; 13; 14;]. Як вказує З.Ю. Крижановська, спираючись на аналіз робіт провідних арт-терапевтів, у терапії дорослих фотографії є засобом самопізнання (потреб, значимих цілей), осмислення власного життєвого шляху [7]. Фотографія соціальна за своєю природою: відображає стан та потреби суб'єкта у контексті його стосунків зі значимими людьми та подіями, що дозволяє аналізувати соціально-психологічні аспекти умови розвитку особистості (в т.ч. обдарованої). Смыслоутворююча функція фотографії дозволяє клієнту побачити нові смисли у подіях, що вже відбулися, відреагувати їх, збагачуючи власне ціннісне поле.

У психодіагностиці психологічний зміст методу психологічного аналізу фотографій розуміється як процес взаємодії фотографа та моделі, де більш важливим для

рефлексії є процес фотографування, аніж власне аналіз знімків [9]. С.Ю. Жданова, Е.Ю. Власова, продовжуючи ідеї Р.Ч. Циллера, пропонують використовувати автофото з метою вивчення індивідуальності та Я-концепції особистості. Вихідними при цьому є принципи технологічності, сенсорності, абстрактності, натуральності [3].

Однак, дослідження фотографій як методу психологічного дослідження зосереджені здебільшого на терапевтичних та профілактичних функціях, тоді як власне дослідницька залишається поза увагою.

Формулювання цілей і постановка завдань статті. Виникає потреба пошуку додаткових діагностичних інструментів біографічного дослідження механізмів розвитку обдарованості. Ми припускаємо, що використання фотографій, що відобразать суб'єктивно значимі для досліджуваних події, сприятимуть більш чіткому усвідомленню мотивів виконання діяльності та рефлексії особистісно-ціннісних складових здібностей.

Виклад методу і результатів досліджень. Теоретичні узагальнення та емпіричні дослідження дозволяють систематизувати уявлення про використання фотобіографічного підходу для вивчення обдарованої особистості.

Переваги використання фотографій:

- поєднання візуального образу та його вербального вираження сприяють глибшому усвідомленню ситуації та пов'язаних з нею переживань, потреб, створює умови для їх подальшої рефлексії у спілкуванні з дослідником [3; 6];
- сприймання подій актуалізує не лише спогади про події, але й суб'єктивні переживання, мотиви, смисли і цінності, що були у момент зйомки [11];
- створення безпечного психологічного середовища, атмосфери спонтанності, вільного вираження думок та почуттів [6];
- суб'єктивне змістове наповнення фотографій та індивідуальне трактування дозволяють відтворити унікальність життєвої історії обдарованої особистості
- дозволяє здійснювати якісний аналіз особистісних утворень, зокрема структури мотиваційної сфери та/або рефлексивних процесів у розвитку обдарованості [3]
- фотографія оживлює ситуацію реалізації здібностей, що дозволяє розширити та диференціювати коло референтних осіб в залежності від життєвих ситуацій
- сприяє усвідомленню актуальних особистісних якостей
- конкретизація ситуацій схвалення та визнання
- можливе обмеження рефлексивних процесів ситуаціями з фотографій або заглиблення у ситуацію з фото (емоційне), що перешкоджає рефлексії.

Таким чином, використання сюжетних фотографій наближає процедуру вивчення мотиваційних та рефлексивних механізмів розвитку обдарованості до проєктивних методів (по аналогії до застосування ТАТ). Вони є додатковим стимулом для актуалізації потреб та мотивів творчої діяльності, які при «звичайній» процедурі дослідження залишаються поза увагою і дослідника і досліджуваного. З іншого боку, використання фотографій, задає спрямованість рефлексії та дозволяє уникнути абстрактних роздумів досліджуваних.

Принципи організації дослідження ціннісно-мотиваційних та рефлексивних механізмів розвитку обдарованості:

- ідеографічний підхід до вивчення творчо обдарованої особистості (О.Л. Музыка);
- використання особистісно значимого діагностичного матеріалу (події вс
- Сприймання змісту фотографії здійснюється на основі проєкції індивідуального смислу (суб'єктивного значення) на задане зображення.

Таким чином, дослідження обдарованої особистості з використанням фотографій має комплексний характер на межі проєктивного та рефлексивного підходів.

Етапи проведення дослідження:

Етап	Методи і прийоми	Мета
Біографічна розминка	Виділення основних подій життя на основі підібраних досліджуваним 10-15 значимих фотографій	<ul style="list-style-type: none"> налагодження контакту; «входження» в ситуації, зображені на знімках; створення установки на самоаналіз

Спрямована бесіда за змістом фотографій

Потребово-ціннісний (на основі методики «Хто Я?» (Кун))	Чого я хочу (потребую)? (Чого потребує в цей момент герой фото?) Що для мене найважливіше у цій ситуації? (Що є цінним для героя фото?)	Вивчення ціннісно-мотиваційних механізмів розвитку обдарованої особистості
Мотиваційний (на основі ТАТ (Д.Макклелланд, Х. Хекхаузен))	Що це за фото? Яка історія тут зображена? Скільки Вам тут років? Яким Ви тоді були(а)? Чим це фото особливе? Коли почалася ця історія? Чого хотілося, як змінювалися бажання? Що ви прагнули отримати, досягти? Що Ви тут робите? Чим займаєтесь? Що вмієте? На що сподівалися? Чого остерігалися, побоювались? Хто допомагав, надихав, підтримував? Хто заважав, критикував, зупиняв? Що відчували? Які були емоції, почуття, переживання? Чим все закінчилося? Що вийшло в результаті?	
Особистісно-ціннісний (на основі МВДЗ (О.Л. Музика))	Які уміння, риси та якості сприяли досягати успіху (йти до зображеної події)? Які дії, риси та якості заважали досягненню результату?	Рефлексія рис та якостей, значимих для реалізації діяльності (розвитку обдарованості)

Пілотажні дослідження використання фотографій у вивченні структури мотивації та рефлексивно-ціннісних аспектів розвитку творчості юнаків здійснені нами спільно зі студентами соціально-психологічного факультету ЖДУ ім. І. Франка (О. Атаманська, В. Дранківський, С. Дубова).

Аналіз теоретичних та прикладних підходів до використання фотографій у діагностичній та консультативно-терапевтичній практиці дозволяє виділити дві основні форми роботи з фотографіями: аналіз власних фото та аналіз фотографій незнайомих людей. Це зумовлює необхідність порівняльного аналізу ефективності обох форм у вивченні мотиваційних та рефлексивно-ціннісних чинників розвитку обдарованості юнаків (табл. 1)

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз ефективності різних форм фотобіографічного методу у дослідженні чинників обдарованості юнаків

Критерій аналізу	Класична процедура	Аналіз власного фото	Аналіз тематичного фото
зміст		Фото відображає значимі події власного життя досліджуваного	Події є близькими до змісту творчої діяльності досліджуваного, але персонажі незнайомі
Емоційне забарвлення	мінімальна актуалізація емоцій, "відсторонений" аналіз подій та якостей	Актуалізація емоцій, що діяли у ситуації виконання діяльності. Можливим є включення психологічних захистів (при аналізі подій негативного емоц. забарвлення)	Проекція власних емоцій на типову ситуацію сприяє «безпечній» актуалізації емоцій, без включення «захистів»
характеристика та структура потреб	Абстрактні соціально бажані (правильне виконання діяльності, саморозвиток)	Особистісно значимі соціально схвалювані потреби як умова ціннісного ставлення до творчої діяльності (схвалення та визнання з боку оточення, процесуальні, саморозкриття)	Недекларовані особистісно значимі потреби як додаткове стимулювання самореалізації визнання, перемога у конкуренції, тілесний комфорт)
структура цінностей	Нормативні соціально-схвалювані (діяти на користь іншого, підтримання самооцінки)	Домінування діяльнісних цінностей, що регулюють творчу діяльність та забезпечують емоційне підкріплення (досягнення успіху, саморозвиток, зворотній емоційний зв'язок)	Усвідомлення емоційної, референтної і розвивальної складових розвитку здібностей
Особистісно-ціннісна складова	узагальнені якості особистості, що розвиваються і	Конкретні особистісні якості, що забезпечують операційно-когнітивні компоненти регуляції творчої діяльності	Декларативні якості, що забезпечують емоційно-вольові компоненти регуляції

Критерій аналізу	Класична процедура	Аналіз власного фото	Аналіз тематичного фото
	виявляються безвідносно до ситуації		творчості
Мотивація	Діяльнісні компоненти мотивації (активності, позитивного та негативного підкріплення) Неповна структура мотивації Дисбаланс у структурі мотивації (внутрішній та зовнішній)	Актуалізація особистісних ресурсів та потребових компонентів мотивації (потреб досягнення успіху чи уникнення невдачі, відповідних очікувань) Повна структура мотивації Внутрішній та зовнішній баланс у мотиваційній сфері	Активізація емоційних компонентів мотивації Соціальні аспекти розвитку мотиваційної сфери

Аналіз результатів дослідження здійснюється за такими напрямками:

- Аналіз структури мотивації (за системою категорій контент-аналізу Д. Макклелланда, Х. Хекхаузена)
- Аналіз повноти (представленість усіх категорій), зовнішньої збалансованості (баланс між мотивом досягнення успіху та мотивом уникнення невдачі), внутрішньої збалансованості (баланс між окремими компонентами «всередині» мотивів та баланс між типами ціннісної регуляції в межах опису однієї фотографії) структури мотивації досягнення
- Аналіз структури та ієрархії потреб (діяльнісні, соціальні, самореалізації);
- Співвідношення потреб і цінностей творчої діяльності (узгодженість, збалансованість);
- Аналіз особистісно-ціннісної складової рефлексії творчих здібностей (співвідношення моральнісних та діяльнісних цінностей, за О.Л.Музикою)

Додатково може бути застосований змістовий аналіз підібраних досліджуваними фотографій. Додатково виділяємо такі напрями аналізу фотографій:

- Способи та форми самопрезентації, що здійснюється через аналіз змісту зображуваного (вид діяльності, ситуація реалізації)
- Змістове поле цінностей. Оскільки для аналізу відбираються найбільш значимі у цей момент життя фото
- Емоційний фон зображених подій

Висновки та перспективи подальших досліджень. Використання фотографій дозволяє усвідомити та здійснити опис більш широкого кола потреб і цінностей, що забезпечують розвиток здібностей та обдарованості в умовах конкретної ситуації їх застосування. Особистісні якості, ситуативно виявлені у процесі аналізу фото, у ході

ціннісної підтримки можуть стати додатковим особистісним ресурсом розвитку обдарованості.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К. А. Стратегия жизни / Ксения Александровна Абульханова-Славская. – М. : Мысль, 1991. – 299 с.
2. Ананьев Б. Г. Человек как предмет познания / Борис Герасимович Ананьев. – СПб. : Питер, 2002. – 288 с. – (Мастера психологии).
3. Жданова С. Ю. Власова Е. Ю. Метод фотографии в познании индивидуальности человека // Вектор науки Тольяттинского гос. ун-та. Серия: педагогика, психология Выпуск № 2(9) 2012. – С.76- // <http://cyberleninka.ru/article/n/metod-fotografii-v-poznanii-individualnosti-cheloveka#ixzz3nXIQMhSo>
4. Здібності, творчість, обдарованість : теорія, методика, результати досліджень / За ред. В.О. Моляко, О. Л. Музики. – Житомир : Рута, 2006. – 320 с.
5. Кон И. С. Жизненный путь как предмет междисциплинарного исследования / Игорь Семенович Кон // Психология личности в трудах отечественных психологов. – СПб. : Питер, 2000. – С. 269-279.
6. Копытин А., Платтс Дж. Руководство по фототерапии. – М.: «Когито-Центр», 2009. – 184 с.
7. Крижановська З.Ю. Арт-терапевтичний досвід у роботі психолога-консультанта. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ.- 2013. – №1. – С.74-84.
8. Кульчицкая Е. И. Сирень одаренности в саду творчества / Елена Ипполитовна Кульчицкая, Валентин Алексеевич Моляко. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 316 с.
9. Литвин А.В. Метод психологического анализа фотографий: механизм работы [Текст] / А.В. Литвин // Психология в России и за рубежом: материалы междунар. науч. конф. (г. Санкт-Петербург, октябрь 2011 г.). – СПб.: Реноме, 2011. – С. 57-60.
10. Логинова Н. А. Психобиографический метод исследования и коррекции личности: Учебное пособие / Наталия Анатольевна Логинова. – Алматы: Казак университеты, 2001.- 172с.
11. Логинова О.И. Метафорические фотокарты в семейном консультировании. Практическое руководство "Как преодолеть семейные кризисы" . – М., 2015. - 40 с.
12. Рыбников Н. А. Биографии и их изучение / Н. А. Рыбников. – М., 1920. – 47 с. – (Б-ка биографического ин-та).
13. Шерман Р. Структурированные техники семейной и супружеской терапии: Руководство / Р. Шерман, Н. Фредман. – М.: Класс, 1997.
14. Эйдемиллер Э., Юстицкий В. Семейная психотерапия. – Л. Медицина, 1989 — 192 с

Spisok vikorostanih dzherel

1. Abul'hanova-Slavskaja K. A. Strategija zhizni / Ksenija Aleksandrovna Abul'hanova-Slavskaja. – М. : Mysl', 1991. – 299 s.
2. Anan'ev B. G. Chelovek kak predmet poznaniya / Boris Gerasimovich Anan'ev. – SPb. : Piter, 2002. – 288 s. – (Mastera psihologii).
3. Zhdanova S. Ju. Vlasova E. Ju. Metod fotografii v poznanii individual'nosti cheloveka // Vektor nauki Tol'jattinskogo gos. un-ta. Serija: pedagogika, psihologija Vypusk № 2(9) 2012. – S.76- //<http://cyberleninka.ru/article/n/metod-fotografii-v-poznanii-individualnosti-cheloveka#ixzz3nXIQMhSo>
4. Zdibnosti, tvorchist', obdarovanist' : teorija, metodika, rezul'tati doslidzhen' / [za red. V.O. Moljako, O. L. Muziki]. – Zhitomir : Ruta, 2006. – 320 s.

5. Kon I. S. Zhiznennyj put' kak predmet mezhdisciplinarnogo issledovanija / Igor' Semenovich Kon // Psihologija lichnosti v trudah otechestvennyh psihologov. – SPb. : Piter, 2000. – S. 269-279.
6. Kopytin A., Platts Dzh. Rukovodstvo po fototerapii. – M.: «Kogito-Centr», 2009. – 184 s.
7. Krizhanovs'ka Z.Ju. Art-terapevtichnij dosvyd u roboty psihologa-konsul'tanta. Nauko-vij visnik L'vivs'kogo derzhavnogo universitetu vnutrishnih sprav.- 2013. – №1. - S.74-84.
8. Kul'chickaja E. I. Siren' odarennosti v sadu tvorcestva / Elena Ippolitovna Kul'chic-kaja, Valentin Alekseevich Moljako. – Zhitomir : Vid-vo ZhDU im. I. Franka, 2008. – 316 s.
9. Litvin A. V. Metod psihologicheskogo analiza fotografij: mehanizm raboty [Tekst] / A. V. Litvin // Psihologija v Rossii i za rubezhom: materialy mezhdunar. nauch. konf. (g. Sankt-Peterburg, oktjabr' 2011 g.). — SPb.: Renome, 2011. — S. 57-60.
10. Loginova N. A. Psihobiograficheskij metod issledovanija i korrekcii lichnosti: Ucheb-noe posobie / Natalija Anatol'evna Loginova. - Almaty: Kazak university, 2001.- 172s.
11. Loginova O.I. Metaforicheskie fotokarty v semejnom konsul'tirovanii. Prakticheskoe rukovodstvo "Kak preodolet' semejnye krizisy" .- M., 2015. - 40 s.
12. Rybnikov N. A. Biografii i ih izuchenie / N. A. Rybnikov. – M., 1920. – 47 s. – (B-ka biograficheskogo in-ta).
13. Sherman R. Strukturirovannye tehniky semejnoy i supruzhe skoj terapii: Rukovodstvo / R. Sherman, N. Fredman. – M.: Klass, 1997.
14. Jejdemiller Je., Justickij V. Semejnaja psihoterapija. - L. Medicina, 1989 — 192 s

Portnytska N., Savychenko O. Diagnostic resources of photobiographical method in studying of mechanisms of creativity and talent development of person. Developing of abilities includes motivational, reflexive and value components as required. The experience in studying of the mechanisms of development talent based on interviews, self-reports, which require a high level of reflection, has accumulated in modern psychology. On the other hand, current conditions are characterized by reduction and curtailing of communication processes of teenagers and children that can lead to depletion of reflexive and communicative processes. There is a need for additional diagnostic tools and mechanisms terms of personal development, including its motivations, mechanisms of creativity and talent.

The article presents results of theoretical and empirical generalizations of effectiveness of fotobiographical test as additional diagnostic tool in studying of the mechanisms of creativity and talent. Using of photographs has several advantages, such as creating of psychologically safe situation of actualization not only memories, but also personal experiences and meanings associated with them. Subjective semantic content of photos allows to reproduce the unique life history and to make a qualitative analysis of the structure of motivational, reflexive and value components of talent at the same time.

The article suggests using photobiographical approach based on tests "Who am I?" (R. Kuhn), TAT (D. Makklelland, H. Hekhausen), MSDA (method of studying of the dynamics of abilities by O.L. Muzyka)

The empirical results suggest that the use of photographs helps reflection and motivational mechanisms of value creation in specific situations. Such situational mechanisms can later be used to provide the value support as a resource of skills and talent development.

Keywords: *talent, biographical method, photobiographical test, reflection of abilities, values, motivation.*

Наукове видання

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЇ

Збірник наукових праць
Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України

Том VI

ПСИХОЛОГІЯ ОБДАРОВАНОСТІ

Випуск 11

Надруковано з оригінал-макетів авторів

Підписано до друку 06.04.15. Формат 60x90/16. Папір офсетний.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.

Ум. друк. арк. 13.7. Обл. вид. арк. 16.1. Наклад 300. Зам. 52.

Видавець і виготовлювач

Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка

М. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:

серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.

електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua